

## La democràcia novel·lesca de Guatemala

**FRANCISCO GOLDMAN**  
“Fins ara, ja han assassinat dues dotzenes de candidats i de militants de partits. Simultàniament, encara que potser no hi tinga res a veure, el país ha estat testimoni d’una sèrie de matances espectaculars, que tenien relació amb el narcotràfic. Hom creu que el general i els seus aliats preparen una tupinada, fent ús d’algunes pràctiques irregulars, com ara la compra generalitzada de vots”

Durant la cerimònia de lliurament del premi Nobel de Literatura del 1982, Gabriel García Márquez feia una llista dels fenòmens que demostren que la realitat llatinoamericana és més fantàstica que qualsevol ficció. Un dels exemples de la llista era el governador de Guatemala, un protestant fonamentalista i cridaner, que cometia genocidi en el nom de Déu: el general Efraín Ríos Montt, que aquell mateix any s’havia fet amb el poder, gràcies a un cop d’estat militar. Al llarg del regnat del “Germà Efraín”, que no va durar ni dos anys, l’exèrcit guatemalenc va practicar una campanya de terra cremada, ostensiblement dirigida contra els guerrillers d’esquerres, i va participar en centenars de matances d’indis maies de les zones rurals.

Vint anys més tard, el general ha tornat. Malgrat que la Constitució guatemalenc prohibeix a qualsevol persona que haja participat en un cop d’estat optar a la presidència, Ríos Montt és un dels candidats de l’elecció de diumenge.

D’ençà que, l’estiu passat, es va fer pública la candidatura de Ríos, el país ha degenerat cap a l’anarquia. Al juliol, el Tribunal Suprem Electoral de Guatemala va confirmar la prohibició constitucional, i això va encendre les masses, dirigides per partidaris del Front Republicà Guatemalenc, del general colpista, que van envair els carrers de la ciutat de Guatemala, atacant periodistes i jutges que s’oposaven a la candidatura del Ríos Montt. Uns dies més tard, el Tribunal Constitucional del país, absurdament farcit de partidaris de Ríos, va alçar la prohibició.


Fins ara, ja han assassinat dues dotzenes de candidats i de militants de partits. Simultàniament, encara que potser no hi tinga res a veure, el país ha estat testimoni d’una sèrie de matances espectaculars, que tenien relació amb el narcotràfic. Hom creu que el general i els seus aliats preparen una tupinada, fent ús d’algunes pràctiques irregulars, com ara la compra generalitzada de vots. Tota la campanya fa pudor de màfia perquè, segurament, la màfia es troba darrere de molts d’aquests esdeveniments.

Ríos Montt ocupa, ara per ara, el tercer lloc en les enquestes d’intenció de vot, després d’Oscar Berger i Alvaro Colom. Que perda el general, però, no vol dir que la democràcia guatemalenc estiga salvada. Les reformes civils democràtiques pactades en els acords de pau del 1996, que van acabar oficialment amb la guerra civil que havia durat 36 anys, ara poden esdevenir irrelevants.

La trista realitat és que el ressorgiment del general palesa el tipus de “democràcia” que assoleixen la major part dels països llatinoamericans. Ríos Montt apareix, a ulls de tothom, com si fóra un dels protagonistes arquetípics d’una novel·la sobre dictadors: ridícul i alhora letal. Però la candidatura que representa s’assembla més al protagonista de la darrera novel·la de Mario Vargas Llosa, *La fiesta del chivo* –un home per al qual el nou joc de la democràcia és la via per aconseguir finalitats quasi tan corruptes i tan antidemocràtiques com les que assoliria sense aquest sistema.

A Guatemala, i a Amèrica Llatina en general, els criminals i els mafiosos han trobat en la “democràcia” el cavall de Troia perfecte per aconseguir i preservar poder real dins d’estats virtualment segrestats. A Guatemala, aquests “poders paral·lels” –no oficials, i immunes a qualsevol tipus de control–, han creat una trama espectacular en què Ríos Montt no és l’únic poder al tron: n’hi ha uns quants, de trons, i cadascun té alguna sinistra figura al darrere, el poder de les quals ha augmentat d’ençà dels acords de pau del 1996.

José Rubén Zamora, fundador i editor d’*El Periódico*, és un periodista molt valent que ha sobreviscut a uns quants intents d’assassinat. L’any passat, *El Periódico* va publicar un article sobre el Govern guatemalenc que començava amb la senzillesa d’un conte fantàstic: “A finals dels setanta, l’exèrcit va crear una nova organització per detectar la importació d’armes i de municions que arribaven a mans de la guerrilla de Guatemala. Amb el temps, aquesta organització va ampliar l’abast que tenia i va endinsar-se en altres institucions bàsi-



una revista?...  
...El Temps!

LLUÍS LLACH

PICHI ALONSO

## **ELTEMPS** HA ARRIBAT ALS 1.000

Mil números copsant el temps de l'actualitat, la política, la societat, la cultura.  
Mil números seguint un camí propi, amb rigor i transparència, donant veu a tothom.  
Mil números, i en català. **I per celebrar-ho, ho remullem amb un bon vi?**



ques de l'estat, que es feien servir com a plataformes per a operacions de contraban, de robatori de carregaments de cafè, de narcotràfic, de tràfic d'immigrants, de robatoris de cotxes i de bancs.”

Si, al 1982, les guerrilles havien estat derrotades militarment quasi del tot, els anys següents, i fins al tractat de pau, “van servir com a cortines de fum gràcies a les quals aquesta organització va convertir l'estat guatemalenc en un estat criminal que, completament impune, es dedicava a assaltar els seus ciutadans”. Fins que no ho féu Zamora, ningú no havia descrit tan detalladament el desenvolupament i l'estructura d'aquelles organitzacions, i la penetració que havien aconseguit en tots els nivells de l'exèrcit de Guatemala, i de la societat civil i, el que és més important, mai ningú no n'havia assenyalat els noms i cognoms, dels participants en aquesta trama.

L'estiu passat, uns lladres armats van entrar a casa de Zamora i, davant la dona i els fills, el van amenaçar a boca de canó. Uns dies abans, *El Periódico* havia publicat un editorial particularment dur contra Ríos Montt, i el signava Zamora.

Molts dels gàngsters, tant militars com civils, que Zamora havia identificat, han tingut càrrecs en el govern del president Alfonso Portillo, que tothom considera un titella de Ríos Montt. Segons Zamora i més gent, l'exèrcit guatemalenc s'ha tret del damunt els oficials que no s'han involucrat amb aquesta organització criminal. Cap president civil no ha pogut controlar l'exèrcit seriosament.

Per tant, potser no importa quina siga l'elecció dels votants. Helem Nack, una coneguda advocada pels drets humans, la germana de la qual fou assassinada, ara fa tretze anys, per un esquadró militar, ha dit que no espera que res canvie a Guatemala, després de les eleccions. D'ençà dels acords de pau i de la Comissió per la Veritat del 1998, patrocinada per les Nacions Unides, les conclusions de la qual han posat en joc la impunitat de l'exèrcit pels crims co-

**“D'ençà dels acords de pau i de la Comissió per la Veritat del 1998, patrocinada per les Nacions Unides, les conclusions de la qual han posat en joc la impunitat de l'exèrcit pels crims comesos, la finalitat dels oficials militars ha estat controlar totalment el país, incloent-hi els partits polítics. El poder de l'exèrcit es basa en el crim organitzat, del qual ha sorgit una nova classe social d'oficials corruptes, protegits per una pila de mentides: una campanya de desinformació per esborrar de la memòria pública els crims de l'exèrcit, i la negació de tots els problemes del país”**

mesos, la finalitat dels oficials militars ha estat controlar totalment el país, incloent-hi els partits polítics. El poder de l'exèrcit es basa en el crim organitzat, del qual ha sorgit una nova classe social d'oficials corruptes, protegits per una pila de mentides: una campanya de desinformació per esborrar de la memòria pública els crims de l'exèrcit, i la negació de tots els problemes del país.

D'ençà que es van signar els acords, la missió de pau patrocinada per les Nacions Unides ha tingut un paper crític a Guatemala. La presència activa de la Comissió només ha donat protecció i suport fiable als periodistes independents i als juristes i les organitzacions de drets humans. La missió hauria d'acabar al gener, una data en què està previst que abandone el país, però la seua presència és tan necessària que aquesta tardor va augmentar-ne el mandat un any més. Mentrestant, tant les Nacions Unides, com els Estats Units i grups de drets humans, han discutit la creació d'una altra comissió internacional, perquè investigue què és el que ha anat malament, a Guatemala. La comissió, que patrocinarien les Nacions Unides, és l'última esperança del país. Però encara hi ha obstacles: el més important de tots és que la comissió hauria de ser ratificada pel Congrés guatemalenc que, ara per ara, domina Ríos Montt.

Quines possibilitats té la democràcia, en aquest país remot, plujós, muntanyós i captiu que es diu Guatemala, les circumstàncies polítiques actuals del qual semblen una història de Lovecraft o Stoker? Guatemala no és l'únic lloc del món on es burla la llei, el llenguatge i la vida. Però, si la comunitat internacional no pot alliberar aquest país petit de la usurpació per part d'una màfia-exèrcit criminal, com pot sortir-se'n enlloc?

*Francisco Goldman és autor de la novel·la 'The Divine Husband', de propera publicació*  
© The New York Times – EL TEMPS  
Traducció: Maite Insa